

AĞRI MEDRESE ÖĞRENCİLERİNDE MODERNLEŞME ALGISI PERCEPTION OF MODERNIZATION IN AĞRI MADRASAH STUDENTS

Mustafa SAFA*

Öz

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde modern eğitim kurumlarının yanı sıra geleneksel medrese eğitimi özellikle din adamı/alim yetiştirme gayesiyle yaşatılmaya, canlandırılmaya çalışılmaktadır. Günümüzde sivil toplum kurumu gibi faaliyet gösteren medreseler, modern fiziki şartlarda klasik usullerle gerçek İslami ilimler eğitimini kendilerinin yaptığını ifade ederek modern eğitime mesafeli duruyorlar. Doğu Anadolu'nun bir sınır kenti olan Ağrı'da geleneksel din eğitimi, modern din eğitimine paralel, aynı zamanda modern eğitimle de dolaylı ilişki içinde devam ettirilmeye çalışılıyor. Modern dönemde geleneksel dini eğitimi yeni nesile aktarmaya çalışan gönüllü hocaların yürüttüğü bu eğitime öğrenciler, genellikle Ortaokulu bitirdikten sonra başlıyor, eşzamanlı olarak İmam-Hatip Lise eğitimini de dışardan medrese eğitimiyle beraber yürütüyorlar. Medrese eğitimine devam eden öğrenciler, liseyi bitirdikten sonra açık öğretim ilahiyat ön lisans programı okuyorlar. Medresede halen okuyan, ya da daha önce medreseyi bitirmiş olan öğrencilerin bir kısmı, lisans tamamlama programı kapsamında örgün ilahiyat ya da İlitam programına katılarak lisans eğitimlerini tamamlıyorlar. Bu araştırmamızda, Ağrı il merkezinde medrese olarak bilinen mekânlarda geleneksel din eğitimi alan medrese öğrencilerinin içinde yaşadıkları toplum ve zamanla ilgili algı ve düşüncelerini tespit etmeye çalıştık. Araştırmayı Ağrı il merkezindeki medreseler ve onların öğrencileriyle sınırlı tuttuk. Öğrencilere, Modernleşme nedir? Yaşadığımız toplum modern bir toplum mudur? Modern bir hayat yaşamak dinden çıkmak anlamına gelir mi? Müslümanın ahlakının temeli kabul edilen Kur'an ve sünnetin yaşanmasıyla ilgili; Modern bir toplumda Kur'an ve sünnetin yaşanması imkânsız mıdır? Sorularıyla ülkemizdeki bilimsel gelişme, teknolojik yenilik ve modern hayat standartları çerçevesinde, öğrencilerin içinde yaşadıkları toplumu modern kabul edilen diğer toplumlar gibi modernleşmiş kabul edip etmediklerini ve modernliğe bakışlarını anlamaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Ağrı, Medrese, Geleneksel Eğitim, Modernleşme, Dindarlaşma.

Abstract

In Eastern and Southeastern Anatolia traditional madrasah education is being tried to be kept alive and revitalized for the upbringing of religious functionaries and scholars, in addition to modern educational institutions. Today, the madrasahs, which operate as a non-governmental organization, are distant from the modern education by expressing that they do their own training in real Islamic sciences within modern physical conditions. In Ağrı, which is a border city of Eastern Anatolia, traditional religious education is paralleled by modern religious education, and at the same time it is tried to be maintained in indirect relations with modern education. Madrasah education is provided by volunteer scholars who are trying to transfer the traditional religious education to the new generation in the modern period. The students join this education usually after finishing secondary school, and simultaneously enroll in Imam-Hatip high schools. Students who are continuing madrasah education usually finish high school in the process and proceed with distance education of theology associate degree program. Some of the students who are currently studying in the madrasah, or who have already completed the madrasah education, complete their undergraduate education by participating in formal education or distance education theology undergraduate programs. In this study, we tried to determine the perceptions and thoughts of madrasah students who took traditional religious education in centers in the city center of Ağrı. The research is limited to madrasah students who pursue traditional religious education in the city center of Ağrı. We asked the students; What is modernization? Is the society we live in is a modern society? Does living a modern life mean abandonment of religion? About the Qur'an and Sunnah which are accepted as the basis of the morality of the Muslim; Is it impossible to experience Quran and Sunnah in a modern society? In the framework of scientific development, technological innovation and modern life standards in our country, we tried to understand whether students accept our society as a modern society like other societies that are accepted as modern, and their view of modernization and modernity.

Keywords: Ağrı, Madrasah, Traditional Education, Modernization, Piety.

Giriş

Küreselleşen dünyada hızla modernleşen ülke ve toplumlar, modernleşmenin sosyal, siyasi, iktisadi boyutunu içselleştirirken; kültürel boyutuna karşı direnç göstererek, kendilerine has dini kimliklerini korumak için çeşitli tedbirler almaktadır. Bugün modern kabul edilen Türk toplumu da dini kimliğini korumak, yeniden inşa etmek ve yeni nesillere aktarmak için yoğun bir çaba sarf etmektedir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde modern eğitim kurumlarının yanı sıra geleneksel medrese eğitimi canlandırılmaya, yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bu medreseler modern fiziki şartlar içinde klasik usullerle eğitim yapmaktadır. Doğu Anadolu'nun bir sınır kenti olan Ağrı'da geleneksel medrese eğitimi, kendilerine "Mele", "Şeyh" ya da "Seyda" denilen gönüllü hocalar tarafından halkın da desteğiyle sürdürülmeye çalışılıyor.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Din Sosyolojisi Bilim Dalı. msafa@agri.edu.tr.

Bir düşünce sistemi, bir ideoloji olarak Modernizm, Müslüman bir toplumun savunacağı, peşinde gideceği, hayatına hâkim kılmak için gayret göstereceği bir inanç ve uygulama sistemi değildir. Ancak modern küresel dünyada Müslüman toplumların bilimsel bilime dayalı gelişmeleri, teknolojik yenilikleri ve sosyal hayat standartlarını aynen modern kabul edilen ülkelerde olduğu gibi yaşadıkları sürece dünyada var olacaklarına olan inançları her geçen gün daha da artmaktadır. Modern dünyada insanlığın gidişatıyla ilgili Müslümanların herhangi dikkate değer bir görüş, düşünce ve uygulamaları görülmediği gibi modernleşmenin hangi boyutlarına karşı direnç gösterilmesi gerektiği hususunda da ortak bir görüş öne sürememektedirler.

Müslüman bir toplumda dindar ya da muhafazakâr insanların tamamı modernite (modernlik) karşıtı mıdır? Yoksa dindarlar modernitenin alternatif biçimlerini mi temsil ediyorlar? Bu sorular Müslüman ülkelerde toplumun din ve küreselleşme ilişkisinde, inanan dindar insanların konumunu bilme açısından büyük önem arz etmektedir. On dokuzuncu yüzyılın başında ortaya çıkan, yirminci yüzyıl başlarından itibaren bütün bir dünyayı dalga dalga saran sanayileşme hamlesi toplumların hızlı bir değişim ve dönüşümüne sebep olmuştur. Yirminci yüzyıl sonunda iletişim teknolojisinde yaşanan devrimle beraber hızla küreselleşme sürecine giren modern dünyada modernleşme bütün ülkelerin ve toplumların kucaklarında buldukları en güncel ve kaçınılmaz problem haline gelmiştir.

Batı'da başlayan modernizm ve modernleşme dalgası, küreselleşme sürecinde tüm toplumları siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel açıdan büyük bir değişimle karşı karşıya bırakmıştır. Bu büyük olayla karşı karşıya kalan batı-dışı toplumlar, kendi gelenek, görenek ve alışkanlıklarını korumaya çalışsalar da, belirsiz bir modernliğin içinde kalmaktan kurtulamamışlardır. Modernleşmeyi çağdaşlaşma olarak ele aldığımızda, çağa hükmeden Batı kültür ve değerleri karşısında batı-dışı bütün toplumlar, kendilerini büyük bir tehdidin muhatabı konumunda görmüşlerdir. Özellikle Müslüman toplumlar, milli kimliklerini ve değerlerini tehdit eden bu dalga karşısında sancılı, zor bir süreç yaşadıklarının farkında, fakat nasıl davranmaları gerektiğini bilememenin çaresizliği içinde kendi içlerinde birbirlerini suçlamaktan başka bir şey ortaya koyamamaktadır.

Dilimizden hiç düşürmediğimiz “modern” kavramıyla, zamanı ve mevcut şartları, ya da zamanın ruhunu dillendiriyoruz. Dünyada modern kabul edilen toplumlarla aynı siyaset, iktisat ve eğitim kurumlarını paylaştığımız ön kabulüyle; “modern eğitim”, “modern okul”, “modern ekonomi” ya da “modern siyaset” kavramlarını güncel dilde neredeyse bizi biz yapan, bize ait kavramlar gibi kullanıyoruz. Dindar aydınlar ve din görevlileri konuşmalarında modern kavramını ve modernleşme sürecini bugüne ait, “çağdaş” anlamında İslam'ın maslahatına uygun fırsata dönüştürülmesi gereken bir olgu olarak kapsayıcı bir söylemle dile getiriyorlar.

Türkiye'nin modern bir ülke olup olmadığıyla ilgili bir soruyla karşılaştığımızda; ülkenin modern olması, toplumun Batı kültürünü ve değerlerini kabul etmiş anlamına geleceği düşüncesinden hareketle; dindar kabul edilen halkın soruya cevap vermekte zorlandığını görüyoruz. Özellikle din adamlarından ya da halkın dindar kesiminden Müslüman bir toplumun modern olmaması gerektiği kabulünden dolayı “modern değil” cevabını alıyoruz. Diğer taraftan toplumumuzda kendilerini modern kabul eden ve bir ideoloji olarak modernizmi savunanlar ise, dini hassasiyetlerini öne çıkaran ve pozitivist ideolojiye karşı duranların Türkiye'de çoğunluğu oluşturduğundan hareketle Türkiye'nin hala modernleşmesini tamamlayamamış bir ülke, bir toplum olduğunu ileri sürüyorlar.

Türkiye'nin ve Türk toplumunun modernleşmesi ya da modern bir toplum olup olmadığıyla ilgili çok farklı, karmaşık bir bakış açısı ve algısı vardır. Türkiye'nin doğusuna geldiğimizde bu bakış açısı ve algısı daha da belirsiz hale gelmektedir. Türkiye'nin en doğusunda, geleneklerine sıkı sıkıya bağlı ve dindar olduğu kabul edilen Ağrı'nın Türkiye'nin daha önce yaşadığı modernleşme sürecini daha geriden ve gönülsüz olarak takip ettiği bilinmektedir. Ancak günümüz Ağrı ili ve civarında yaşayan halkın, bir taraftan modernleşme ve modernliği dindışılık olarak kabul ettiği görülürken; diğer taraftan iktisadi, siyasi ve sosyal olarak modern uygulamaları tereddütsüz sonuna kadar kullanma ve yaşama eğiliminde olduğu da dikkat çekmektedir.

Bu alan araştırmasında halkın büyük destek ve tevaccühüne mazhar olan, din görevlileri ve halk tarafından “medrese” olarak isimlendirilen geleneksel dini eğitimi devam ettirdiğine inanılan Ağrı medreselerinde okuyan öğrencilerin, modernleşme ve modernlik ile ilgili ne düşündükleri, yaşanan bu değişim ve dönüşümü nasıl algıladıkları çözümlenmeye çalışılmıştır. Böylece genelde bölge, özelde Ağrı ilinde bulunan medreselerde modern şartlarda, bazen modern eğitime karşıt (alternatif), bazen de koşut (paralel) olduğu

görülen geleneksel din eğitimi tercih eden öğrencilerin içinde yaşadığımız küresel dünya ile ilgili farkındalıkları da ortaya çıkmış olacaktır.

Araştırmada yöntem olarak, modernleşme olgusuyla ilgili teorik görüş ve tanımlar medrese öğrencilerinin anlayabileceği tarzda basitleştirilerek soru formatına dönüştürülmüştür. Anket soru kâğıtları öğrencilerin okudukları medreselerde öğrencilere dağıtılarak soruları "Doğru" ya da "Yanlış" olarak cevaplamaları istenmiştir. Öğrencilerin bazı sorulara cevap vermedikleri görülmüş, bu sorular da "Fikrim Yok" kategorisinde değerlendirilmiştir. Böylece üçlü likert ölçeği metodu uygulanmıştır. Araştırmaya hipotezler açısından baktığımızda; Ağrı medreselerinde okuyan öğrencilerin dindarlık ve dini hayata olumsuz etkileri açısından modernleşmeye karşı direnç gösterdikleri varsayımı, modernliğin getirdiği, teknolojik, ekonomik ve siyasi yeniliklere uyumlu oldukları gerçeğiyle bağdaşmamaktadır.

1. Modernizm: Bir İdeoloji Ya da Proje

Batı'da skolastik düşünce ve yaşama karşı kökleri 14 ve 15. yüzyıllarda Rönesans; 16 ve 17. yüzyıllardaki Reform hareketlerine dayanan modernizm, bir düşünce sistemi ya da proje olarak Fransız aydınlanması ve sanayi devrimiyle beraber gün yüzüne çıkmış ve uygulanabilirlik kazanmıştır. Bu büyük ve köklü değişim bütün bir dünyayı etkilemiş, batı-dışı diğer toplumlarda da savunulan bir ideoloji haline gelmiştir. Modernizm düşünce ve ideolojisinin çıktığı ülkelerde olduğu gibi diğer batı-dışı ülkelerde de bilimsel ve teknolojik gelişmeler bu ideolojinin ürünü olarak kabul edilmiş ve aynı düşünce ve ideolojiye eklenme çabaları hızla yayılmıştır. Bilgi üretemeyen, sanayi ve teknoloji geliştiremeyen Müslüman toplumlar da bu değişim ve gelişmeler karşısında şaşkınlık içinde modernizme "hayır", modernliğe "evet" yaklaşımında olmuşlardır. Müslüman toplumlar iki yüz yıldan beri aynı düşüncelerle Batı'da ve Amerika'da devam eden modernizm temelli bu hızlı değişim (modernleşme) karşısında bocalamaya hala devam etmektedir.

Modernizm kavramı, sanayileşme sonrası ortaya çıkmış bir kavramdır. Kavramın Latince kök anlamı "son zamanlarda" anlamına gelmektedir. 1750'li yıllarda Batı Avrupa'da başlayan sanayi devrimi ve sonrasında toplumda ortaya çıkan bütün sosyal kalıpları sosyologlar, bu geniş kapsamlı modernizm kelimesinin içinde ele almışlardır (Macdonis, 2013, 629). Sanayileşmeden çok sonra, özellikle Batı'da geleneksel otoritelerin çöküşü, liberal/demokratik düşüncelerin yükselişi ve modern bilimin etkisiyle 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkarak kavramlaşan modernizm bir ideolojiyi ifade eder. Touraine'in ifadesiyle modernizm, "aklı öne çıkararak, klasik felsefe ve iktisadi dışlayan, özgürleşme ve devrimi hedefleyen bir ideolojidir" (2018, 48).

Bir ideolojiye işaret eden modernizm, geleneksel olanı yeni olana tabi kılma tavrı, ya da yerleşik ve alışılmış olanı yeni ortaya çıkana uydurma eğilimi ve düşünce tarzı anlamına gelmekte olup, bir inanç sistemini ya da öğretiyi bütününe değişen şartlara uyarlama hareketidir. Bir başka deyişle modernizm, aydınlanmanın ortaya çıkardığı hümanizm, dünyevileşme ve demokrasi temeli üzerinde yükselen bilimci, akılcı, ilerlemeci ve insan merkezci, yani aydınlanmayla ilgili kabulleri içeren bir ideolojidir (Cevizci, 2005, 1185). Kısaca kavram olarak modernizm, modern dünya görüşünün etkisiyle ortaya çıkan bir dünya görüşü, ideal kabul edilen bir düşünce sistemidir.

2. Modernlik Ya da Modernite

Modernlik, Türkçe bir kelime gibi kullanılan Fransızca "modernité" kelimesinin karşılığıdır. Modernlik, şuanda olanın temel özelliklerini, yeniliğini, kendisinden öncesi çağ ile karşıt hale getirmek suretiyle kavrama fikrini ifade eder. Modern toplumların en temel özelliklerini betimleme tavrı olup, bilimsel ve teknolojik akılcılığın sosyal yaşamın her alanına yaygınlaşma yönelimidir. Toplumsal açıdan, ilerlemeci bir ekonomi anlayışını, idari rasyonaliteyi ve toplumsal dünyanın ayrılaşmasını, yani olgunun değerden, ahlaki olanın kurumsal alanlardan ayrılmasını ifade eder (Cevizci, 2005, 1186).

Modern kelimesinin şimdi ile ilişkisi düşünüldüğünde, modernlik ve modernleşmenin en önemli yönünün değişim olduğu anlaşılır. Modernlik, anlık olarak şimdi olanla değişen ve bu değişimle anlam kazanan bir olgudur (Okumuş, 2007, 5). Modernlik, "18. Yüzyıl Avrupa aydınlanmasından 1980'li yılların oralarına kadar süren ve sekülerleşme, rasyonelleşme, demokratikleşme, bireyselleşme ve bilimsel düşüncenin gelişimi gibi unsurlarla karakterize edilen dönem" olarak tanımlanmaktadır (Giddens-Sutton, 2016, 28). Bu tanım, endüstrileşmeyi, kapitalizmi, kentleşmeyi, sekülerleşmeyi, demokrasinin inşa ve yayılmasını, üretimde bilimsel ölçütlerin kullanılmasını öne çıkarır. Modernlik kavramı, farklı sosyal süreçleri birleştirdiği için muğlak, bir o kadar da betimleyici bir kavramdır. Bu kavram Modern olmanın itici gücü, kapitalist ekonomi mi, yoksa endüstrileşme midir? Modern olmakta demokratikleşmenin oynadığı rol nedir? Kentleşme nasıl bir etkiye

sahiptir? Kentleşme, modern olmanın bir sebebi mi, yoksa bir sonucu mudur? Sorularının cevabını vermekten uzaktır. Soruların cevabının verilemeyeşi, sadece kavramın muğlaklığından değil, aynı zamanda modernleşme tezinde de problemler olmasındandır (Giddens-Sutton, 2016, 32). Modernlik, bir uygarlığın kendi gelişim çizgisi içinde, en son dönemde geliştirdiği, özel olarak da batı uygarlığının Rönesans ve aydınlanma dönüşümünden sonra kazandığı kültürel değer ve sosyal ilişkilerin özümsemesi ile ortaya çıkan bir yaşam tarzıdır (Demir-Acar, 1997, 160).

Son zamanlarda “çoklu modernlik” kavramından söz edilmektedir. Çoklu modernlik, modernliğin tek doğrusal bir çizgi üzerinde hareket etmediğini varsayar ve Batılılaşma ile modernleşmenin özdeşleştirilmeye çalışılmasını eleştirir. P. Wagner’e göre, dünya genelinde yapılan deneysel (ampirik) araştırmalar modernliğin çok çeşitli türleri bulunduğunu ortaya koymuştur. Mesela, Japon modernliğinin Amerikan ve Çin modernliğinden oldukça farklı olduğu ortaya konulmuştur. Amerika modernliği ve bazı modernlikler endüstrileşme ve teknolojik gelişmelere kucak açarken, toplumun dini karakterine sadık kalmış, beklenildiği gibi seküler olmamışlardır. Suudi Arabistan modernliğinde de sadece din ile ilgili konularda değil, kültürel konularda da Batı’ya ait kültürel formlar aktarılırken seçici davranılmıştır. Bu manada “çoklu modernlikler” anlayışı, daha gerçekçi değerlendirmeler yapmaya uygundur (Giddens-Sutton, 2016, 33).

Modernleşme kuramları çoğunlukla Batı dünyasındaki mevcut toplumsal şartlara dayandırılmıştır. Buna dayanarak modernleşme ile ilgili modeller geliştirilirken, batı-dışı toplumların modernleşmede Batı şartlarında geliştirilen modellere uyacağı varsayılmış ve savunulmuştur. Bu açıdan birçok sosyolog gözü kapalı Weber’in sekülerleşme kuramını benimsemiştir. Berger ve Habermas, Batı Avrupa dışındaki diğer toplumların Batı Avrupa’da yaşanan dini ayrışma ve özelleştirmeye yönelik tek yönlü gelişme modelini takip etmelerinin sadece zamansal bir farklılık olduğunu savunmuşlardır. Foucault ise, Batı kültüründe önceden önemli bir rol oynayan Hıristiyanlığın artık bir öneminin kalmadığını savunmuştur. Giddens, yüksek düzey bir modernliğin dini toplumsal alandan kovduğu tespitini yaparken, diğer taraftan da yüksek modernlik düzeyinin aynı zamanda dini canlanmayı kolaylaştıracağını söyler. Modernlik konusunda en eleştirel görüşe sahip olan Bauman, çeşitli toplumsal reform hareketlerinde dinin etkili bir rol oynamadığını ancak bu reform hareketlerini desteklediğini söyler (Furseth-Repstad, 2013, 140).

Modernliğe Eleştirel Yaklaşmak: Günümüzde modern teknoloji ve teknolojik araçlar, sorgulanamaz ve yadsınamaz bir biçimde hayatımızda yer almaktadır. Dünya görüşümüze bağlı olarak farklı modernlik algılarımız oluşur ve bu algılarımıza göre konum belirliyoruz. Modernliğin farklı yönleri bulunduğundan, inançlarını korumak isteyen Müslümanlar açısından modernleşmenin yabancılaşma ve anomiye yol açan hegemonik tarafı problem oluşturmaktadır. Müslüman aydın ve halkların zihinlerinde modernliğin yer edinmesinin en temel özelliği; modernlik toplumun kendinden öncekilerden sadece farklılığı değil, aynı zamanda onlardan üstün olduğu varsayımdır. Üstünlük varsayımından yola çıkan modernlik projesi, toplumun ve tarihin tek doğrusal bir çizgide geliştiği öncülünden hareket eder. Bundan dolayı tek tip insan, tek tip toplum biçimi ve tarih anlayışını amaçlar. İnsan merkezci olan proje, tabiatın insan tarafından denetim ve hâkimiyetini hedefler. Böylesi bir ideoloji halinde gelişen modernlik projesi, beraberinde materyalizm ve tüketim çılgınlığı, geleneksel toplumların kültürel kodlarını zayıflatarak, toplumun çözülmesine, ailenin parçalanmasına, köksüzlük, evsizlik ve yabancılaşmaya yol açmıştır. Geleneksel toplumlarda olduğu gibi Batı toplumlarında da meydana gelen değişimler, modernliğin sınırlarını, başarılarını ve ön kabullerini tekrar düşünmeyi, ele almayı gündeme getirmiştir (Kurt, 2017, 221).

3. Modernleşme: Kavram ve Tanım

Kavram olarak modernleşmenin bazen çağdaşlaşma kavramı yerine kullanıldığı görülür. Osmanlı Türkçesinde “muasırlaşma” ya da “asrileşme” olarak ifade edilen çağdaşlaşma kavramının, modernleşme ile eş anlamlı olarak kullanılması doğru değildir. Modernleşme, sanayileşmiş toplum tipine doğru bir değişim ve çoğu zaman batılılaşma anlamında kullanılırken; çağdaşlaşma ise, içinde bulunulan çağın bütün insanlığa sunduğu maddi ve manevi kültür unsurlarından yararlanma durumunu ifade eder (Kirman, 2016, 62).

Modernleşme kavramı, çoğunlukla kuramsal, yani teorik, düşünsel bir faaliyet ve proje boyutuna işaretlerle kullanılır. Modernleşmenin “bir süreç” olarak tarif edilmesi kavramın gerçekliğine değil, zihinde var olan neliğine vurgu yapar. Hâlbuki gerçekliği, yani vücut bulmuş şekli, ancak kavramın olgusal (durumla ilgili) tarifiyle ifade edilebilir. Değişimin kendisini, gerçekliğini ifade eden modernleşme kavramı, modern

nitelemesinin yapılabildiği olgunun özüne ait bir isimlendirilmez. Bu açıdan modernleşme kavramı, hem kuram (teori), hem de olgu (fenomen) olarak şöyle açıklanabilir:

Kavram olarak modernleşme, eski ve geleneksel toplumların modern olmalarına, modernliğe (moderniteye) ulaşmalarına imkân veren süreçler için kullanılan bir terimdir (Cevizci, 2005, 1185). Terim, sanayileşme ile birlikte başlayan, toplumsal, kültürel ve ekonomik alanlarda sanayileşmiş Batı toplumlarının temsil ettiği teknoloji, bilgi ve zihniyet seviyesine ulaşmak için yapılan düzenlemeleri ve gösterilen çabaları ifade eden bir değişme sürecine işaret eder (Kirman, 2016: 210). Modernleşme, 1750'li yıllarda Batı Avrupa'da ortaya çıkan sanayileşme ile başlayan sosyal değişim sürecine işaret eder (Macionis, 2013, 629). Modernleşme, modernizm düşüncesinin hedeflediği, sınırlarını çizdiği şart ve ilkelere düşünsel boyutta ulaşma durumudur. Modernleşme sürecinin toplumlarda teknolojik değişimle başlayacağı, bunu değerlerde değişim sürecinin izleyeceği ileri sürülmektedir. Süreç sonunda geleneksel toplumlardaki basit yapıların modern toplumların karmaşık yapılarına dönüşmesinin kaçınılmaz olduğu tezi öne çıkmaktadır. Hatta değerlerin 1960'lar Amerika'sı değerlerine çarpıcı derecede benzerlik göstereceği görüşü hâkimdir (Marshall, 2009, 509).

Bir olgu olarak modernleşme, modernizm düşüncesinin hedeflediği, sınırlarını çizdiği şart ve ilkelerin düşünsel boyuttan değişim ve dönüşümle somutlaşarak ortaya çıkması durumudur. Niyazi Berkes modernleşme olgusunu, "geçmişteki endüstrileşmemiş toplum tipinden, günümüzdeki ileri düzeyde endüstrileşmiş toplum tipine doğru bir değişimdir" şeklinde tarif eder (Hançerlioğlu, 1996, 68). Bu değişimler kendisini siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal modernlikler olarak ortaya koyar. Gelişme temelli kabul edilen bu değişimler, politik olarak, siyasi parti ve parlamentoların gelişimine vurgu yaparken; kültürel açıdan laikleşme ve ulusçu ideolojilere bağlılıkla belirlenir. Modernleşmenin ekonomik boyutunda ise uzmanlaşmanın artışı, yönetim teknikleriyle ileri teknoloji kullanımı ve ticaret kolaylığı modernlik göstergelerinden kabul edilmiştir. Geleneksel otoritenin gerilemesiyle okuryazarlığın ve kentleşmenin artışı da toplumsal açıdan modernleşmeye işaret eden göstergelerdendir. Bir başka ifadeyle, sınırları genişleyen kapitalist dünya pazarının hızlandırdığı bilimsel, teknolojik keşif ve yeniliklerin, sanayideki ilerlemelerin nüfus hareketlerinin doğuşuyla birlikte ortaya çıkan sosyo-ekonomik değişim durumlarıdır (Cevizci, 2005, 1185).

Toplumlar zaman zaman aktif bir faaliyet olarak ortaya konulan modernleştirme, insanı belirli amaçlar doğrultusunda doğa üzerinde sınırsız bir denetim kurma ve toplumu o amaçlar yönünde dönüştürme çabası olarak ortaya çıkar. Modernleştirme faaliyetiyle çoğu zaman küçük ve geleneksel cemaat yapılarının çöktüğü, bireyselleşme eğilimlerinin arttığı, geleneksel güçlü dini bağlılıkların kaybolduğu, sekülerleşme ve bireysel inanma şekillerinin ortaya çıktığı görülür.

Modernleşme kuramı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Amerikan sosyal bilim çevrelerinde, Batı'nın model alınarak bütün dünya toplumlarının modernleşebileceği varsayımından hareketle savunulan bir sosyal değişme yaklaşımıdır. Modernleşme kuramı Amerika'yı modernliğin temsilcisi olarak kabul eder. Modernleşme kuramını savunanlar, toplumların modern, ekonomik gelişme aşamasına ulaşmak için kültürel ve toplumsal bir değişim süreci yaşamak zorunda olduklarına inanır. Modernleşme kuramında Amerika vurgusunun temelinde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik uçurumun giderilmesinde, ideolojik altyapıyı oluşturacak ve gelişmekte olan ülkelere bir yol haritası sunacak stratejik bir model oluşturulması ihtiyacı yatmaktadır. Modernleşme kuramı, az gelişmiş toplumların gelişmiş toplumlara taklit ederek batı tipi bir gelişme düzeyine ulaşacakları varsayımındadır. Bu varsayım çerçevesinde, gelişme, gelenekten modernliğe doğru aşamalı bir geçişle gerçekleşecektir. İktisadi düzeyde piyasada dış yatırımlar devreye girmesiyle gerçekleşecek; toplumsal düzeyde uygun batı kurumları, değer ve davranışları benimsenecek; siyasal düzeyde ise parlamenter demokrasinin uygulamaya konması ile başarılacağını savunmuştur (Çapçioğlu, 2011, 12-13).

Kuram olarak modernleşme, az gelişmiş ülkelerin Batı kapitalizminin iktisadi ve toplumsal sistemini taklit ettiklerinde sanayileşmiş dünyanın standartlarına kavuşacaklarını öngörür. Yapısal işlevselciliğin kuramsal öncüllerine dayanır. Gelişmeyi gelenekten moderniteye doğru aşamalı bir geçiş olarak kavramsallaştırır. Bu gelişme iktisadi düzeyde piyasanın ve dış yatırımların devreye girmesiyle; toplumsal düzeyde batı kurumlarının, değerlerinin ve davranışlarının benimsenmesiyle; siyasal düzeyde parlamenter demokrasinin uygulamaya konulmasıyla gerçekleşeceğini varsayar (Marshall, 2009, 261).

Modernleşmeye kuramsal olarak bakıldığında, 1950'li yıllarda Marksist toplumsal gelişme kuramına karşı alternatif olarak geliştirilmiş, 1960'lı yıllardan itibaren yaygın bir biçimde kullanılmış ve toplumlar arasındaki teknolojik gelişme farklılığını esas alarak, küresel eşitsizliği açıklamaya çalışan toplumsal ve

ekonomik bir gelişme kuramıdır. Teknolojik değişim sayesinde insanın üretkenliğinin artacağı ve sanayileşmiş ülkelerin yoksul ülkeleri gelişme yönünde harekete geçirerek modernleştireceği varsayımı önemli bir bakış açısıdır. Ancak, Batı merkezli ve batı değerleriyle yüklü modernleşme kuramı, olgusal olarak birçok kolaylıklar ve imkânlar sunmakla birlikte; insan ve doğa sömürüsü, savaş tehdidi, çevre kirliliği, ruhsuzluk, manevi değerlerden yoksunluk gibi birçok problemi de beraberinde getirmiştir (Kirman, 2016, 211).

3.1. Modernleşmenin Temel Karakteristik Özellikleri

Bugün modern kabul ettiğimiz toplumlarda, modernleşme ile ortaya çıkmış olan durumları modernleşmenin temel karakteristik özellikleri olarak Berger, özetle şu dört durum üzerinden açıklar (Macionis, 2013, 629-630):

1. Küçük Geleneksel Toplulukların Azalması: Dayanışma ruhu içinde, ahenkli bir yaşam sürdürüyor diyebileceğimiz toplulukları modernizm belki tamamen yok etmemiş, ama iyice azaltmıştır. Tarihte insanlar binlerce yıl boyunca gerek avcı ve toplayıcı kamplarında, gerekse Avrupa'nın ve Kuzey Amerika'nın köylerinde, sosyal hayatlarını aile, akraba ve komşuluk ilişkileri içinde sürdürerek yaşadılar. Onlar, yaşadıkları bu geleneksel dünyada, iyi tanımlanmış bir mekâna, sınırlı seçeneklere, aidiyet duygusuna, güçlü bir kimliğe ve amaçlara sahiptiler. Bugün Amerika'nın kuytu köşelerinde varlığını bildiğimiz bu topluluklar genel ulus içerisinde belki küçük bir oranı oluşturuyorlar, ama sadece coğrafi olarak izole görünen bu kırsal ailelerin tamamı, günümüzde otomobil, telefon, televizyon ve internet kullanıcısı olarak dünya ile iletişim halindedir.

2. Bireysel Seçeneklerin Artması: Sanayi öncesi geleneksel toplum üyeleri hayatlarının ruh, tanrı gibi insanüstü güçler tarafından şekillendirildiğine inanırlardı. Gelenğin gücünün zayıflamaya başladığı dönemde insanlar, hayatlarında sınırsız seçeneklerin olduğunu keşfetmeye başladılar. Berger'in de tanımladığı gibi "bireyselleşme" olarak tanımlanan bu durum, Amerika'da birçok insanı "yaşam tarzı" seçiminde değişime açık hale getirdi. Genellikle biri ötekini kopyalayarak kendine ait özel bir yaşam tarzı oluşturabiliyor. Böylece modern kültürde insanların kendi hayatlarını kendilerinin kontrol edebileceği inancı yaygınlaştı.

3. Artan Toplumsal Çeşitlilik: Geleneksel toplumlarda güçlü aile bağları ve dini inançlar, insanları uyuma zorlayıp, insanların farklılık ve değişim heveslerini kırar. Modernleşme ise daha rasyonel bir bilimsel dünya görüşünü teşvik eder. Gelenek etkisini yitirdiğinde insanların bireysel seçenekleri daha da artar. Kentlerin büyümesi, kişisel olmayan bürokrasinin yaygınlaşması ve farklı kökenlerden olan bireylerin toplumsal birlikteliği gibi faktörler insanları farklı inanç ve davranışlar konusunda cesaretlendirir.

4. Geleceğe Yönelme ve Artan Zaman Bilinci: Modern öncesi toplum bireyleri hayatlarını geçmişten aldıkları modellerle şekillendirirler. Modern toplumlarda ise insanlar daha çok geleceği düşünürler. Modern insanlar sadece ileri görüşlü değil, aynı zamanda yeni icat ve keşiflerin hayatlarını geliştireceği konusunda da iyimserdirler. Modern insan gününü dakikayı hesaba katarak düzenler. Orta çağın sonlarına doğru saatin hayatlarına girmesiyle Avrupalılar yalnızca mevsim ve gün ışığı temelli değil, saat ve dakika temelli de düşünmeye başladılar. Verimlilik ve bireysel kazanç için içine girince, "vakit nakittir" anlayışını benimseyip, zaman ölçümü konusunda daha hassas olmaya başladılar. Berger'e göre toplumun modernleşme derecesini gösteren en iyi göstergelerden biri de insanların kol saati kullanmalarındadır (Macionis, 2013, 630).

3.2. Farklı Ya da Çoklu Modernleşmeler ve Modernlikler

Modern yaşam ve görüntünün yani modernleşme tezahürlerinin değişik coğrafya ve kültürlerde farklı şekillerde ortaya çıkabildiği ve çıktığı kabulünden hareketle Abdurrahman Kurt, Dictionary of Sociology'den nakille, çoklu ve farklı modernlikleri özetle şöyle izah eder: Modernlik, sadece Batı kültür ve coğrafyasının tekelinde tek biçimli bir yapı değildir. Batı-dışı kültür ve coğrafyalar da kendilerine has modernlikler geliştirmişlerdir. Batı'da gerçekleşen modernleşmenin dört boyutu vardır. Batı-dışı toplumlar bu boyutların üçünü kendilerine mal ederken, dördüncü boyut olan kültürel boyutu tamamen toplumlar kendi değerleri çerçevesinde oluşturabilirler. Genel olarak modernleşme, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel olmak üzere dört boyutuyla ortaya çıkar:

1. Politik Modernleşme: Bir toplumda siyasi parti, parlamento ve oy kullanma hakkı gibi yönetime katılımcı karar mekanizmalarını destekleyen temel kurumların gelişmişliğine işaret eder.

2. Ekonomik Modernleşme: Toplumda iş bölümünün artması, yönetim tekniklerinin öne çıkması, teknoloji ve ticaret imkânlarının gelişmişliği gibi önemli ekonomik değişimlerin yaşanması ekonomik modernleşme göstergeleri olarak kabul edilmektedir.

3. Sosyal Modernleşme: Bir toplumda okuryazarlığın ve kentleşmenin artması, toplumsal farklılaşma ve bürokratikleşmenin öne çıkması, geleneksel otoritenin gerilemesi modernleşmenin sosyal boyutuna işaret eder.

4. Kültürel Modernleşme: Aydınlanma geleneğine bağlı olarak hümanizm, rasyonellik ve pozitivistliğe bağlılıkla beraber, din-bilim çatışmasına, bilimsel yani pozitivist bilimin hâkimiyetine, sekülerleşmeye, insan merkezçiliğe, tabiatın insan tarafından denetim ve egemenliğine ve milliyetçi ideolojilere bağlılığı gösterir.

Her ne kadar bir teori ve proje olarak modernlik, seküler, bireyselci ve akılcı esaslar üzerine kurulmuş olsa da, birçok aşamadan geçerek günümüze geldiğinde, tamamen dine karşı bir proje olduğu kabulü zayıflamıştır. Ancak modernleşme ili ilgili tanımların dini düşüncenin alanını daraltıcı bir işleve sahip olduğu halen dile getirilmektedir. Her şeye rağmen, gelenek ile gelenekselcilik; modernlik/modernite ile onun ideolojik uzantısı olan moderncilik/modernizm arasındaki ayrım dikkate alınmalı ve birbirine karıştırılmamalıdır (Kurt, 2017, 220-221).

3.3. Modern Ya da Modernleşmiş Toplum

Teorik olarak modern toplum, batı uygarlığında endüstri devrimi ya da kapitalizmin doğuşu ve teknolojinin gelişimiyle ortaya çıkan, akılcılık ve bireycilik felsefesine dayanan özü itibarıyla durağan ve muhafazakâr olup kapitalizm öncesi üretim tarzlarına bağlı geleneksel toplumun karşısında yer alan toplum türü olarak isimlendirilir (Cevizci, 2005, 1187).

Shumuel N. Eisenstadt, modernleşme üzerinde düşünce üreten, bu olgunun tüm boyutları ile sosyolojik analizini yapan önemli sosyologlardandır. O, her ülkedeki modernleşme süreçlerinin ayrı ayrı incelenip, analiz edilmesi gerektiğini ileri sürer. Batıdan başlayarak tüm dünya ülkelerinin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel tüm yapılarında meydana gelen modernleşme olgusuyla er-geç yüzleşmiş olduklarını söyler. Ancak her ülkenin bu olgu karşısında takındığı tutum, geleneksel özelliklerden, alışkanlıklardan dolayı farklı olmuş ve bu değişim süreci birçok kararsızlık ve belirsizlikleri de bünyesinde barındırmıştır der. Modern öncesi toplumdaki modern topluma geçiş kısa bir zaman aralığında olmadığı gibi, modernleşen toplumlarda da geleneksel değerler hemen sökülüp atılmamış, birçok "eski" sayılan toplumsal değer ve kurumun varlığını sürdürdüğünü dile getirir.

S. N. Eisenstadt, modernleşmesini tamamlamış ve modern kabul edilen bir toplumda ortaya çıkan belirgin bazı özellikleri şu şekilde ortaya koyar (2014, 11-34):

1. Modernleşme çok karmaşık, kapsamlı ve değişken bir olgu olduğu için tek tip, tek çizgide cereyan eden bir modernleşmeden bahsedilemez. Modern ya da modernleşmiş toplumlarda sosyal hareketlilik ve sosyal farklılaşma dikkat çeker, uzmanlaşmanın arttığı görülür. Geleneksel toplum yapısına göre sosyal rol ve statülerin dağılımında büyük farklılaşmalar görülür. Kitle iletişim araçları yaygınlaşır, sürekli yapısal farklılıklar ve değişimler gözlenir.
2. Modernleşmeyle birlikte siyasal alanda büyük değişiklikler yaşanır. Siyasi otorite merkezleşir, ulus devlet ortaya çıkar yeni siyasi partiler gibi siyasal gruplar ortaya çıkar, rejim demokratikleşir ve vatandaşların siyasetteki etkinlikleri artar. Toplumun örgütsel yapısı değişir, çok sayıda yeni işlevsel kurumlar ve örgütler ortaya çıkar. Bürokrasi genişler, uluslararası ilişkilerde ve etkileşimde yeni boyutlar ortaya çıkar. Modern toplumda ekonomik alanda çok ciddi değişimler yaşanır; sanayi ve ticaret sektörü tarımın önüne geçer, piyasa ekonomisine dayalı bir ekonomik sistem işlemeye başlar. Mal, işgücü ve para piyasaları gelişir, yeni ekonomik kurumlar, şirketleşmeler meydana gelir. Hızlı ekonomik büyüme gözlemlenir.
3. Akrabalık ilişkilerinin ve birincil grup ve gruplaşmaların önemi azalır. Kentleşme artar ve yoğunlaşır. Yeni sınıfsal bir yapı, orta, üst, alt sınıflar şeklinde oluşur. Eğitim toplumun bütün katmanlarına ulaşacak şekilde yaygınlaşır, mesleki eğitim önem kazanır.

Ahmet Cevizci ise modern toplumla ilgili şu tespiti yapar (2005, 1187): Bireyci bir toplum olan modern toplumda, bireyler ihtiyaçlarını karşılamak için diğer bireylerin mal ve hizmetlerine bağımlıdırlar. Aynı zamanda bireylerin değer, meslek, etkinlik, eşya gibi çok sayıda özgürlüğü seçme hakları da vardır. Modern toplum, yeni teknolojik keşiflerin ve sürekli yenilik arzusunun bir sonucu olarak değişimin giderek hızla arttığı bir toplumdur. Modern toplum, toplum üyelerinin kendi çıkarları peşinde koşmaya ve kazanımlarını arttırmaya özendirildikleri, hatta teşvik edildikleri bir toplumdur. Bu durum fertleri uzmanlaşmaya ve en fazla kendi çıkarlarına olanı elde etmeye sevk eder.

4. Modern Ağrı'da Medrese Eğitimi

Modern kelimesi Türkçe bir kelime gibi kullanılmasına rağmen, modernleşmenin en önemli özelliğinin değişim olmasından dolayı sistem ve kurumların değişimi rahatsızlık vermezken; anlayış, hal-hareket ve tavır değişimi hususunda büyük rahatsızlık ve gerilimler yaşanmaktadır. Fert içinde yaşadığı toplumda sistem ve kurumların değişimini yaşarken inançlarıyla uygulamalar arasında bocalayarak sıkıştığını hisseder ve dışarıya vurarak hissettirir. Modernleşmenin evrensel, kaçınılmaz, çok kapsamlı ve karmaşık bir olgu olduğu bilinen bir gerçektir.

Batı'dan başlayarak tüm dünyaya yayılan modernite ya da modernlik, modernleşme sürecindeki toplumları eskisinden oldukça farklı yeni eğitim metot ve anlayışlarıyla etkilemektedir. Modern dünya ile bütünleşmiş olan ülkeler dışında kalan batı-dışı toplumlar modern eğitim metotlarını zorunlu olarak uygularken, kendi değerlerini koruyabilmek için de çeşitli tedbirler almaya çalışmışlar ve çalışmaktadırlar. Türkiye genelinde olduğu gibi Ağrı'da da modern eğitim kurumları toplumun bütün katmanlarına ulaşmıştır. Ancak Doğu Anadolu bölgesi ve özelde Ağrı'da din eğitimi gündeme geldiğinde modern din eğitimi veren kurumlara karşı bir güvensizlik olduğu görülür. Eski geleneksel medrese eğitiminin en sahih din eğitimini verdiği ve verebileceğine olan inanç, klasik medrese eğitim geleneğinin devam ettirilme gayret ve çabasını gündeme getirmektedir. Bu minvalde Ağrı il merkezinde ve bazı ilçelerde geleneksel dini eğitim, sarf-nahiv ve bazı temel Arapça usul kitapları belli bir sıralamayla okutularak eski medrese eğitimi devam ettirilmeye çalışılıyor.

Günümüzde Ağrı'da medrese eğitimi iki şekilde devam etmektedir. Medreselerin bir kısmında eğitim, tamamen gönüllü "Mele", "Seyda" ya da "Şeyh" denilen emekli din görevlisi hocalar tarafından yürütülüyor. Bu emekli hocalar, kendi gayretleriyle kurdukları bir dernek vasıtasıyla medresede öğrencilerinin yeme-içme (iaşe) ve barınma (yatıp-kalkma/ibate) için ihtiyaç duyulan maddi desteği sağlamaya çalışıyorlar. Ağrı il merkezinde birisinde 15-20 öğrenci bulunan, diğer iki tanesinde 10-15 öğrenci arasında değişen üç tane tamamen emekli gönüllü hocalar tarafından yürütülen medrese var. Bunlar camilerin meşrutasında, camiye bitişik ya da hemen caminin yanında bulunan bir mekânda eğitim yapıyorlar. Diğer üç medrese müstakil medrese binası olarak yapılmış, kullanımı Kur'an Kursu olarak müftülüğe tahsis edilmiş, müftülük Kur'an Kursu müfredatını uygulayan kurumlar. Bu kurslarda hocalık yapan medrese mezunu icazetli hocalar, bu kurslarda müftülüğün müfredatını uyguladıktan sonra Arapça dini ilimler öğrenmek isteyen öğrencilere gönüllü olarak klasik dini eğitim veriyorlar. Halk tarafından medrese olarak bilinen bu üç kurstan her birinde 30-40 öğrenci daha düzenli, modern imkânlar içinde eğitim alıyorlar.

Medreseler eskiden iaşe ve ibate masraflarını tamamen halkın kendilerine verdiği oşür, zekât, fitra, sadaka ve ıskatlardan karşılıyorlarmış. Günümüzde de aynı şekilde halktan bu yardım ve bağışları bir dernek vasıtasıyla toplamaya devam ediyorlar. Dernek bünyesinde alınan yardımlar ve dernek tarafından yapılan harcamalar, derneğin gelir-gider kayıtlarıyla denetime açık bir şekilde yürütülüyor. Halktan yardım toplamakta her hangi bir zorluk çekmiyorlar. Bölge halkı eskiden olduğu gibi, oşür, zekât, sadaka, fitra ve ıskat gibi bağışların özellikle medreseye ve medrese öğrencisine verilmesi gerektiğine, aksi takdirde hayırların yerini bulmayacağı, kabul olmayacağı inancıyla, zorunlu sadakalarını ve gönüllü bağışlarını bu medrese derneklerine veriyorlar.

4.1. Araştırmaya Katılan Medrese Öğrencilerinin Sosyal Kimliği

Medrese denildiğinde tamamen erkek öğrencilerin eğitim gördüğü mekânlar akla geliyor. Ağrı'da Kur'an Kursu eğitimi almak isteyen ya da hafızlık yapmak isteyen gündüzlü ve yatılı öğrencilerin eğitim aldığı İl Müftülüğüne bağlı resmi Kur'an kursları, halk tarafından da Kur'an Kursu olarak isimlendiriliyor. Bu kurslar kız ve erkek öğrenciler için hafızlık da yaptırılan Kur'an Kursları olarak faaliyet gösteriyor.

Biz araştırmamızı hocaları ve öğrencileri tarafından medrese olarak tanımlanan, halk tarafından da medrese olarak bilinen kurum öğrencileri üzerinde gerçekleştirdik. Bu medreselerde okuyan öğrencilerden bir kısmı (dokuz öğrenci), medresede yatıp kalkıyor ve örgün olarak ortaokula devam ediyor. Ortaokulu bitirmiş otuz öğrenci ise İmam-Hatip Lisesi'ne kayıtlı, lise derslerini dışardan veriyorlar. Yirmi dokuz İmam-Hatip Lisesi mezunu ve dört düz lise mezunu öğrenci var. Lise mezunu öğrencilerin hemen hepsi Açık Öğretim İlahiyat Ön Lisans programına devam ediyor. Dört öğrenci ise, ilahiyat ön lisansı bitirmiş medrese eğitimine devam ediyor. Son yıllarda il genelinde hafızlık eğitimine hem kurum, hem de vatandaşın rağbetinden dolayı medreselerde

hafızlığını tamamlamış öğrenci sayısı her yıl artış gösteriyor. Medresede eğitim alan öğrencilerden yirmi altı tanesi önce çeşitli kurslarda hafızlığını tamamladıktan sonra medresedeki Arapça eğitimine başlamışlar.

4.2. Öğrencilerin Yaş Durumu

Medresede yatılı ya da gündüzlü olarak ders alan öğrenciler, on iki ile yirmi iki yaş aralığındalar. Öğrencilerden yirmi altı tanesi 20-22 yaş grubunda; On dokuz öğrenci 18-19; otuz bir öğrenci ise, 13-17 yaş grubundadır. Medreseye öğrenciler genellikle ortaokul mezunu 12-13 yaş aralığında başlıyorlar. Lise seviyesindeki 14-18 yaş aralığındaki öğrenciler özellikle açıktan İmam-Hatip Lisesi'ne kayıtlılar. Medresede İmam-Hatip Lisesi derslerine çalışıyor, sınavlara girerek İmam-Hatip Lisesi diplomasını alıyorlar. İmam-Hatip Lisesi diploması aldıktan sonra, Açık Öğretim İlahiyat Ön Lisans programına devam ediyorlar. Günümüz şartlarında klasik medrese eğitimini tercih eden bu öğrenciler, hocalarının yönlendirmesi ve murakabesi altında modern lise ve üniversite eğitimini medrese eğitimiyle beraber eş zamanlı olarak yürütüyorlar.

4.3. Öğrencilerin Aile Durumları ve Medresede Eğitim Süreleri

Ağrı il merkezindeki medreselerde eğitim alan öğrencilerin geneli Ağrı'nın ve ilçelerinin köylerinden gelen öğrencilerden oluşmaktadır. Kendileriyle görüştüğümüz yetmiş altı öğrenciden sekiz tanesinin ailesinin Ağrı il merkezinde, sekiz öğrencinin ailesinin de ilçe merkezlerinde oturduğunu; diğer altmış öğrencinin aileleri ise Ağrı'nın ve ilçelerinin köylerinde oturduğunu tespit ettik. Öğrencilerin büyük çoğunluğu halk tarafından medrese olarak bilinen fakat resmi olarak Kur'an Kursu olarak kayıtlı üç medresedeki öğrencilerin çoğunluğu (altmış civarında) ilkokulu köyünde okuduktan sonra medreseye gelmiş öğrencilerden oluşmaktadır.

Öğrencilerin medresede geçirdikleri yıllara baktığımızda; yirmi beş öğrenci medreseye yeni başlamış, bir yıldır medresede okuyor. On altı öğrenci iki yıldan beri medresede eğitim alıyor. On iki öğrenci üç yıldan beri medresede okuyor. Dört yıldır okuyan altı öğrenci ve beş yıldır okuyan yine altı öğrenci var. Altı yıldır medresede okuyan dokuz öğrenci ve yedi yıldır okuyan üç öğrenci var. Altı ve yedi yıldır medresede okuyan bu dokuz öğrenci, "talip" yani İslami ilimleri okuyabilecek alt yapıyı elde etmiş, aynı zamanda diğer öğrencilere hocalarının yerine ders verebilecek seviyeye gelmiş öğrenciler olarak değerlendiriliyor.

5. Medrese Öğrencilerinde Modernleşme ve Dindarlaşma Algısı

Eskiden iâşe ve ibate bakımından zor şartlarda varlığını devam ettiren medreseler, günümüzde modern fiziki şartlarda yatılı Kur'an kursları mimarisinde yapılmış kurumlar olarak faaliyet gösteriyor. Mimari ve teknoloji bakımından modern imkânları kullanan medrese öğrencilerinin toplumun modernleşmesi ve modernlikle ilgili algılarını şu sorularla tespit etmeye çalıştık.

5.1. Bilimsel gelişme, teknolojik yenilik ve hayat standartlarının artması modernleşme midir?

Modernleşmenin genellikle, bilimsel bilimin kullanılması, teknolojik yeniliklerin toplumda var olması ve hayat standartlarının modern kabul edilen ülkelerdeki standartlara ulaşmış olması açısından tanımlanıyor olmasından dolayı öğrencilerden; "Bilimsel gelişme, teknolojik yenilik ve hayat standartlarının artması modernleşmedir" tarifini doğrulayıp doğrulamadıklarını sorduk. Öğrencilerin %88 oranında, 67 öğrenci bu tarife katıldıklarını ifade ederken, %12 oranında, dokuz öğrenci ise bu tarife katılmadığını beyan etmiştir. Katılmadığını "Yanlış" diyerek beyan eden öğrencilerin 13-16 yaş aralığındaki küçük yaştaki öğrenciler olduğu tespit edilmiştir.

5.2. Ağrı toplumu modern bir toplum mudur?

Öğrencilerin içinde yaşadıkları toplumun modernliği hakkındaki düşüncelerini öğrenmek için medresede okuyan öğrencilere; "Modern bilgi ve teknolojiyi kullanan toplumlar gibi toplumumuz da modern bir toplumdur" önermesiyle yöneltilen soruya öğrenciler; %76 oranında elli sekiz öğrenci "Doğru" seçeneğini işaretleyerek cevap vermiştir. %24 oranında on sekiz öğrenci "Yanlış" seçeneğini işaretleyerek, yaşadıkları toplumun modern bir toplum olmadığını belirtmiştir.

5.3. Modern bir hayat yaşamak dinden çıkmak anlamına mı gelir?

Toplumun modern olması, modern bir hayat yaşıyor olması toplumun dinden uzaklaştığı, ya da dinden çıktığı anlamına gelip gelmeyeceğiyle ilgili öğrencilere "Toplumun modern bir hayat yaşaması dinden çıktığı anlamına gelmez" önermesine katılıp katılmadıkları soruldu. Öğrencilerin %76'sı elli sekiz öğrenci "Doğru" diyerek, toplum modern bir hayat yaşadığında dinden çıkmış olmaz cevabını vermiştir. %24 oranında on sekiz öğrenci de, "Yanlış" cevabıyla toplum modern hayat yaşarsa dinden çıkar görüşünde olduğunu beyan etmiştir.

5.4. Modern toplumda Kur'an ve sünnetin yaşanması imkânsız mıdır?

Kur'an ve sünnetin öğrenilmesi ve anlaşılması temelli eğitim alan medrese öğrencileri, İslam inanç ve ahlakının ancak Kur'an ve sünnet çerçevesinde hareket edildiğinde yaşanabileceği hususunda hassas yetiştiriliyorlar. Medrese öğrencileri vaaz, sohbet, dini hitabet gibi resmi ve gayri resmi irşat görevlerinde Kur'an ve sünnetin hayata aktarılmasıyla ancak İslam'ın yaşanabileceğini dile getiriyorlar. Modern kabul edilen bir toplumda Kur'an ve sünnetin yaşanması hususundaki algılarını anlamak için, "Modern toplumda Kur'an ve sünnetin yaşanması imkânsız değildir" önermesine öğrencilerin %93'ü "Doğru" seçeneğini işaretleyerek, Kur'an ve sünnetin modern zaman ve toplumlarda da yaşanabileceğini düşündüklerini dile getirmişlerdir.

5.5. Ağrı toplumunda her geçen gün dindarlık artmakta mıdır?

Dindarlığın sünnete bağlılık anlamına geldiği ve dindarlığın korunmasının da sünnete bağlılıkla mümkün olacağını kabul eden medrese öğrencilerine; "Toplumumuzda her geçen gün dindarlık, yani sünnete bağlılık artmaktadır" önermesiyle içinde yaşadıkları toplumda dine bağlılığın artıp artmadığıyla ilgili görüşleri soruldu. Öğrencilerin % 15'i yani on bir öğrenci, "Doğru" seçeneğiyle; toplumda her geçen gün dindarlığın ve sünnete bağlılığın arttığını söylerken; %85 oranında altmış beş öğrenci "Yanlış" seçeneğiyle, günümüzde yaşadıkları toplumda dindarlığın artmadığı, aksine dinden ve sünnetten uzaklaşıldığına dair görüşleri olduğunu izhar etmişlerdir.

Değerlendirme ve Sonuç

Günümüzde Ağrı il merkezinde medrese eğitimi veren ve bu işi tamamen gönüllü olarak yürüten hocaların bir kısmı resmi din görevlisi olarak çalışırken, diğer bir kısmı da emekli olmuş eski din görevlileridir. Bu medreselerde okuyan öğrencilerin bir kısmı yatılı olarak medresede kalırken, diğer bir kısım öğrenci de günlük ders almak için medreseye gelip gitmektedir. Öğrenciler yaş olarak on üç ile yirmi iki yaş aralığındadır. Bu medreselerde ders alan öğrenciler, aynı zamanda İmam-Hatip Lisesi'ni açıktan okuyorlar. Liseyi bitirenler ise, açık öğretim ilahiyat ön lisan programına devam ediyorlar. Ön lisans diploması alan öğrenciler daha sonra "İlahiyat Lisans Tamamlama/İLİTAM" programına ya da dikey geçiş sınavıyla örgün lisans tamamlama programına katılıyorlar. Medrese derslerinin tamamlayıp, icazet almış olan öğrenciler genellikle modern dini yükseköğretim İlahiyat/İslami İlimler Fakültesi diplomasına sahip olmayı önemsiyorlar. Lisans eğitimini açıktan ya da örgün olarak tamamlayan medrese mezunu öğrencilerden bugün çeşitli resmi imamlık, vaizlik, müftülük gibi görev yapanlar olduğu gibi bunlardan birçoğu da yüksek lisans ve doktora programlarına devam ediyorlar.

Yapılan görüşme ve araştırmamızda, medrese öğrencilerinin çoğunun modern ve modernleşme kavramlarını olumsuz anlamda algıladıkları, kavramları zihinlerinde tam oturtmadıkları görülmüştür. Özellikle Modernlik ve Modernizm kavramlarını karıştırdıkları bu kavramların içeriğini doldürmekte ya da içeriğini kavramakta zorlandıkları ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin %76 oranında çoğunluğunun, yaşadıkları toplumu Türkiye genelinde ve Ağrı özelinde modern bir toplum olarak kabul ettikleri ortaya çıkmıştır. Modern toplum nitelemesini mana olarak çok net anlamamış olsalar bile, modern toplumda İslam'a uygun yaşanabileceği kabulü, İslam'ın zaman ve dönem ötesi evrensel bir din olduğu algı ve anlayışında oldukları varsayımını ortaya çıkarmaktadır. İslami ilimler açısından geleneksel medrese eğitiminin esas olduğu, modern dini eğitim veren kurumlarla İslam'ın anlaşılacağı gibi bir düşünceleri olmakla beraber, modern dini eğitim almadan da günümüzde hiçbir şey yapılamayacağını farkında oldukları anlaşılmaktadır. Bundan dolayı ilkokul ya da ortaokuldan sonra medrese eğitimine başlamakla beraber, zorunlu lise eğitimini açık lise olarak tamamlamakla kalmıyor, kendi istek ve arzularıyla yükseköğretim İlahiyat/İslami ilimler eğitimine devam ediyorlar.

Birçok medrese öğrencisinin ailesinde televizyon ve bilgisayar kullanıldığı gibi, medreselerde de öğrencilere sınırlı müsaade edilse bile bilgisayar ve internet oldukça yaygın kullanılıyor. Öğrencilerin aileleri akıllı telefon kullandığı gibi medresede 4-5 yıl ve daha fazla zamandan beri okuyan öğrencilerin hemen hemen hepsinde akıllı cep telefonu var. Akıllı cep telefonu marifetiyle aileleriyle iletişim sağladıkları gibi, sanal âleme yani internete girebiliyor; Facebook, Twitter, Whatsapp gibi sosyal medya araçları vasıtasıyla aktif olarak modern dünya ile iletişim halinde oldukları görülüyor.

KAYNAKÇA

Cevizci, Ahmet (2005). *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
Çapcıoğlu, İhsan (2011). *Modernleşen Türkiye'de Din ve Toplum*, Ankara: Otto Yayınları.

- Davison, Andrew (2012). *Türkiye’de Sekülerizm ve Modernlik* (Çev. Tuncay Birkan). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demir, Ömer; Acar, Mustafa, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Eisenstadt, Shmuel Noah (2014). *Modernleşme Başkaldırı ve Değişim* (Çev. Ufuk Coşkun). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Furseth, Inger; Repstad, Pal (2013). *Din Sosyolojisine Giriş* (Çev. İhsan Çapçioğlu, Halil Aydınalp). Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Giddens, Anthony; Sutton, Philip W. (2016). *Sosyolojide Temel Kavramlar* (Çev. Ali Esgin). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Kirman, Mehmet Ali (2016). *Din Sosyolojisi Sözlüğü*, Adana: Karahan Kitabevi.
- Kurt, Abdurrahman (2017). *Din Sosyolojisi*, Bursa: Sentez Yayınları.
- Macionis, John J. (2013). *Sosyoloji*, (Çeviri Editörü: Vildan Akan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Okumuş, Ejder (2007). *Modernleşme, Sekülerleşme ve Din*, İstanbul: Kamu Hukuku Arşivi Dergisi. S.10, ss.1-22
- Touraine Alain (2018). *Modernliğin Eleştirisi* (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.